

Верховний
Суд

Фраудаторні правочини в практиці КЦС ВС

Євген Петров,
суддя Верховного Суду

27 березня 2026 року

«Еволюція»

Термін «фродаторні правочини» з'явився в правозастосовній практиці України відносно недавно. Зокрема, в постанові Великої Палати Верховного Суду від 03.07.2019 у справі №369/11268/16-ц було надано визначення фродаторним правочинам як правочинів, що вчинені боржником на шкоду кредиторам.

У постанові Верховного Суду від 19.05.2021 у справі № 693/624/19 сформовані ознаки фродаторного правочину. Зазначено наступне: застосування конструкції «фродаторності» при оплатному цивільно-правовому договорі має певну специфіку, яка проявляється в обставинах, що дозволяють кваліфікувати оплатний договір як такий, що вчинений на шкоду кредитору. **До таких обставин, зокрема, відноситься:** момент укладення договору; контрагент, з яким боржник вчиняє оспорюваний договір (наприклад, родич боржника, пасинок боржника, пов'язана чи афілійована юридична особа); ціна (ринкова/неринкова), наявність/відсутність оплати ціни контрагентом боржника).

У розвиток позиції постановою Верховного Суду від 28 лютого 2019 року в справі № 646/3972/16-ц, від 03 липня 2019 року в справі № 369/11268/16-ц та від 24 липня 2019 року в справі № 405/1820/17 Верховний Суд дійшов висновку, що однією із основоположних засад цивільного законодавства є **добросовісність**, а тому цивільно-правовий договір не може використовуватися учасниками правовідносин для уникнення сплати боргу або ухилення від виконання судового рішення. Позивач вправі звернутися до суду із позовом про визнання правочину недійсним як такого, що направлений на уникнення звернення стягнення на майно боржника, на підставі загальних засад цивільного законодавства та недопустимості зловживання правом. Як наслідок, саме на підставі порушення загальних засад цивільного законодавства, а саме принципу добросовісності, фrawdаторний правочин, вчинений на шкоду кредиторю, може бути визнаний недійсним.

Фраудаторні правочини

Постанова ВП ВС від 03.07.2019 у справі № 369/11268/16-ц

Позивач вправі звернутися до суду із позовом про визнання договору недійсним, як такого, що направлений на уникнення звернення стягнення на майно боржника, **на підставі загальних засад цивільного законодавства** (пункт 6 статті 3 ЦК України) та **недопустимості зловживання правом** (частина третя статті 13 ЦК України), та послатися на спеціальну норму, що передбачає підставу визнання правочину недійсним, якою може бути як підстава, передбачена статтею 234 ЦК України, так і інша, наприклад, підстава, передбачена статтею 228 ЦК України.

Справу на розгляд ВП ВС передала колегія суддів Другої судової палати КЦС ВС, яка вважала, що треба **розмежувати конструкції фіктивності та фраздаторності**, оскільки фіктивний правочин не передбачає наміру створити правові наслідки. Натомість фраздаторний їх створює – відчужується майно тощо.

I етап - безоплатний договір як фраздаторний правочин

У Постанові від 24 липня 2019 року у справі № 405/1820/17 Верховний Суд вказав перелік ознак фраздаторного правочину:

1. Боржник відчужив майно після пред'явлення до нього позову про стягнення заборгованості.
2. Майно відчужене на підставі безвідплатного договору.
3. Майно відчужене на користь близького родича.
4. Після відчуження спірного майна у боржника відсутнє інше майно.

ІІ етап - оплатний договір як фродаторний правочин

У подальшому Верховний Суд доповнив ознаки фродаторних правочинів, зокрема, доповнивши їх оплатними договорами.

У постанові від 07 жовтня 2020 року в справі № 755/17944/18 Верховний Суд зауважив, що **навіть оплатний договір може бути фродаторним за наявності обставин**, які дозволяють кваліфікувати його як такий, що вчинений на шкоду кредитора, зокрема:

1. Момент укладення договору.
2. Контрагент, із яким боржник вчиняє оспорюваний договір (наприклад, родич боржника, пасинок боржника, пов`язана чи афілійована юридична особа).
3. Ціна (ринкова/неринкова).
4. Наявність/відсутність оплати ціни контрагентом боржника.

III етап - розширено ознаки фраздаторного правочину

Верховний Суд у постановах від 28 листопада 2019 року в справі № 910/8357/18, від 03 березня 2020 року в справі № 910/7976/17 та від 03 березня 2020 року в справі № 904/7905/16 дійшов висновку, що будь-який правочин, вчинений боржником у період настання у нього зобов'язання з погашення заборгованості перед кредитором, унаслідок якого боржник перестає бути платоспроможним, має ставитися під сумнів у частині його добросовісності та може набувати ознак фраздаторності.

Аналіз судової практики щодо договорів

Фраудаторними можуть визнаватися різні види договорів, залежно від їх змісту, сторін та обставин укладення.

I. Договори відчуження майна

Договір купівлі-продажу (використовується для передачі майна третій особі за заниженою ціною);

Договір дарування (передача майна безоплатно, зазвичай пов'язаним особам, щоб уникнути його стягнення кредиторами);

Договір міни (обмін цінного майна на менш цінне, що також може використовуватися для приховування активів).

II. Договори, пов'язані з фінансовими зобов'язаннями

Договори позики, іпотеки (застави) (боржник штучно створює заборгованість перед «підставним» кредитором, щоб зменшити свої активи шляхом звернення стягнення на них).

Договір про розстрочку платежу (штучно подовжується термін повернення коштів, щоб кредитори не могли вчасно стягнути борг).

III. Договори використання майна

Договір оренди (лізингу) (передача майна в оренду третім особам, щоб уникнути його вилучення).

Договір безоплатного користування (позички) (майно надається безоплатно близьким особам для приховування факту його володінням).

Договір злиття або поділу компанії (активи компанії розподіляються між новими суб'єктами для ускладнення стягнення боргів).

IV. Договори розподілу активів

Шлюбний договір (використовується для розподілу майна між подружжям таким чином, щоб кредитори не могли претендувати на частину активів).

Договір про поділ спільного майна (майно штучно передається одному із співвласників, щоб зробити його недоступним для стягнення).

V. Договори корпоративного характеру

Договір купівлі-продажу корпоративних прав (передача частки в бізнесі підставним особам).

Договір злиття або поділу компанії (активи компанії розподіляються між новими суб'єктами для ускладнення стягнення боргів).

Договір дарування як фраздаторний

Постанова КЦС від 24.07.2019 в справі № 405/1820/17

Цивільно-правовий договір (в тому числі й договір дарування) не може використовуватися учасниками цивільних відносин для уникнення сплати боргу або виконання судового рішення (в тому числі, вироку).

Боржник (дарувальник), який відчужує майно на підставі безвідплатного договору на користь своєї матері після пред'явлення до нього позову банку про стягнення заборгованості, діє очевидно недобросовісно та зловживає правами стосовно кредитора, оскільки уклав договір дарування, який порушує майнові інтереси кредитора і направлений на недопущення звернення стягнення на майно боржника. Тому правопорядок не може залишати поза реакцією такі дії, які хоч і не порушують конкретних імперативних норм, але є очевидно недобросовісними та зводяться до зловживання правом.

Договір купівлі-продажу як фраздаторний

Постанова КЦС від 07.10.2020 в справі №755/17944/18

Договором, що вчиняється на шкоду кредиторам (фраздаторним договором), може бути як оплатний, так і безоплатний договір.

Застосування конструкції «фраздаторності» при оплатному цивільно-правовому договорі має певну специфіку, яка проявляється в обставинах, що дозволяють кваліфікувати оплатний договір як такий, що вчинений на шкоду кредитору. До таких обставин, зокрема, відноситься: момент укладення договору; контрагент з яким боржник вчиняє оспорюваний договір (наприклад, родич боржника, пасинок боржника, пов'язана чи афілійована юридична особа); ціна (ринкова/неринкова), наявність/відсутність оплати ціни контрагентом боржника.

Аналогічно в п. 10.38 постанови ВП ВС від 07.09.2022 у справі № 910/16579/20

Договір купівлі-продажу як фраздаторний

Постанова КЦС від 19.05.2021 у справі № 693/624/19

Очевидно, що учасники цивільних відносин (сторони оспорюваних договорів купівлі-продажу) «вживали право на зло», оскільки цивільно-правовий інструментарій (оспорювані договори купівлі-продажу) використовувався учасниками для недопущення звернення стягнення на майно боржника;

встановлені судами обставини, дозволяють зробити висновок, що оспорювані договори; купівлі продажу є фраздаторними, тобто вчиненими на шкоду кредитору;

до обставин, які дозволяють кваліфікувати оспорювані договори як фраздаторні відноситься: **момент вчинення договорів** (30 квітня 2016 року та 11 травня 2016 року, тобто після відкриття провадження, відмови в забезпеченні позову і до першого судового засідання в справі № 439/506/16-ц);

контрагент з яким боржник вчинив оспорювані договори (ТОВ «Автобастіон» вчинило оспорювані договори купівлі-продажу з ОСОБА_2 , який був учасником ТОВ «Автобастіон» на момент їх вчинення);

ціна в оспорюваних договорах купівлі-продажу (транспортний засіб марки DAF, модель FA 95.430, 2005 року випуску, тип ТЗ сідловий тягач - Е, чорного кольору, шасі № НОМЕР_5 , за ціною, яка складає 15 000 грн; транспортний засіб марки DAF, модель FA 95.430, 2005 року випуску, тип ТЗ сідловий тягач - Е, червоного кольору, шасі № НОМЕР_6 , за ціною, яка складає 100 грн; транспортний засіб марки SCHMITZ, модель SKI 24, 1999 року випуску, тип ТЗ причіп фургон ізотерм-Е, сірого кольору, шасі № НОМЕР_8 , за ціною, яка складає 100 грн).

Фраудаторний договір і виконавче провадження

Постанова КЦС від 13.05.2022 у справі № 370/423/19

Приватно-правовий інструментарій (зокрема, вчинення договору не для регулювання цивільних відносин та не для встановлення, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків) не повинен використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення сплати боргу (коштів, збитків, шкоди) або виконання судового рішення про стягнення боргу (коштів, збитків, шкоди), що набрало законної сили чи виконавчого напису.

Укладення протягом строку, зазначеного в частині третій цієї статті, правочину щодо майна боржника, який призвів до неможливості задовольнити вимоги стягувача за рахунок такого майна, є підставою для визнання такою правочину недійсним (частина третя та четверта статті 9 Закону України «Про виконавче провадження», в редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин).

Суди встановили, що 12 грудня 2018 на підставі виконавчого напису нотаріуса приватним виконавцем винесено постанову про відкриття виконавчого провадження № 57908595 та накладено арешт на все майно боржника у межах суми звернення стягнення з урахуванням основної винагороди приватного виконавця та витрат виконавчого провадження, загальна сума – 2 839 599, 98 грн.

Разом з відкриттям виконавчого провадження інформація про боржника була внесена до Єдиного реєстру боржників відповідно до статті 9 Закону України «Про виконавче провадження».

ОСОБА_3 подарувала сину спільне сумісне майно подружжя у період, коли державним виконавцем накладено арешт на все майно її чоловіка ОСОБА_2; відчуження майна призводить до неможливості виконання виконавчого напису нотаріуса про стягнення із ОСОБА_5 на користь ОСОБА_1 заборгованості за договором позики.

За таких обставин суди зробили правильний висновок про задоволення позовних вимог про визнання договорів дарування недійсними та скасування рішень про державну реєстрацію прав.

Фраудаторний договір про задоволення вимог іпотекодержателя

Постанова КЦС від 31.10.2024 у справі № 509/4936/17 та Постанова КЦС від 04.12.2024 у справі № 570/1951/23

Боржник намагався уникнути майнової відповідальності перед кредиторами шляхом укладення договору про задоволення вимог іпотекодержателя.

Не виключається визнання договору про задоволення вимог іпотекодержателя недійсним на підставі загальних засад цивільного законодавства (пункт 6 частини 1 статті 3 ЦК України) та недопустимості зловживання правом (частина 3 статті 13 ЦК України), якщо учасники цивільного обороту використовують такий договір з метою унеможливлення звернення стягнення на майно боржника на користь іншого кредитора.

До обставин, які дають змогу кваліфікувати договір про задоволення вимог іпотекодержателя як такий, що вчинений на шкоду кредитору, зокрема, належать:

1. обсяг зобов'язань іпотекодержателя, яке забезпечується іпотекою;
2. створення не передбачених законом переваг іпотекодержателя перед іншим кредитором.

3. момент укладення договору (зокрема, після настання строку повернення боргу та/або під час виконавчого провадження, після припинення основного зобов'язання, забезпеченого іпотекою спірного майна, повністю або в значній частині);

4. контрагент, з яким боржник вчиняє оспорюваний договір (наприклад, родич боржника (син, онук, мати), дружина чи колишня дружина боржника, чоловік чи колишній чоловік боржника, пасинок боржника, пов'язана чи афілійована юридична особа, інший кредитор).

Кваліфікація шлюбного договору як фродаторного правочину

Постанова КЦС ВС від 06.08.2023 в справі № 755/3563/21

Договором, що вчиняється на шкоду кредитору (фродаторним договором), може бути й шлюбний договір. Застосування конструкції «фродаторності» при вчиненні шлюбного договору має певну специфіку, яка проявляється в обставинах, що дозволяють кваліфікувати такий договір як такий, що вчинений на шкоду кредитору. До таких обставин, зокрема, відноситься: момент укладення шлюбного договору; те, що внаслідок вчинення шлюбного договору відбувається унеможливлення звернення стягнення на майно боржника чи зменшується обсяг майна боржника (наприклад, подружжя про непоширення на майно, набуте ними за час шлюбу, положень статті 60 СК України).

Подружжя, яке домовляється в шлюбному договорі про непоширення на майно, набуте ними за час шлюбу, положень статті 60 СК України після настання строку повернення позики чи пред'явлення позову про стягнення боргу, діє очевидно недобросовісно та зловживає правами стосовно кредитора, оскільки оспорюваний договір направлено на недопущення звернення стягнення на майно боржника чи зменшується обсяг майна боржника.

Односторонній правочин як фраздаторний

Постанова КЦС від 24.02.2021 у справі № 757/33392/16

Правочином, що вчиняється на шкоду кредиторам (фраздаторним правочином), може бути як односторонній, так і двосторонній чи багатосторонній правочин.

Застосування конструкції «фраздаторності» при односторонньому правочинові має певну специфіку, яка проявляється в обставинах, що дозволяють кваліфікувати односторонній правочин як такий, що вчинений на шкоду кредитору. До таких обставин, зокрема, відноситься те, що внаслідок вчинення одностороннього правочину відбувається унеможливлення звернення стягнення на майно боржника чи зменшується обсяг майна.

Приклади: Постанова КЦС від 04.10.2023 в справі № 2-469/1997 (відмова від позову, за своєю сутністю відмова від позову є одностороннім правочином);

Постанова КЦС ВС від 11.10.2023 у справі № 205/2053/22 (відмова від прийняття спадщини)

Створення «свого кредитора» для боржника

Постанова КЦС ВС від 13.02.2025 у справі № 522/5637/16-ц

Касаційний суд вже вказував, що кредитор, право вимоги якого виникло пізніше, навіть у разі, якщо його право вимоги «підкорене» умові чи строку, може оспорювати фrawdаторні оплатні договори. У фrawdаторному оплатному договорі контрагентом боржника може бути інший його кредитор, право вимоги якого виникло раніше. Відповідно в такому разі фrawdаторний договір вчинятися боржником для уникнення чи унеможливлення сплати боргу (коштів, збитків, шкоди), а його контрагентом (іншим кредитором) - для створення переваг одного кредитора перед іншим, що очевидно нерозумно та відбувається всупереч принципу добросовісності (див. постанову Верховного Суду в складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 12 квітня 2023 року в справі № 754/18852/21 (провадження № 61-3711св23)).

В приватному праві існують численні договірні конструкції, які знаходяться поза поділом правочинів на оплатні та безоплатні. Тому вони мають специфіку в кваліфікації їх як фrawdаторних правочинів. До таких договорів належать ті конструкції, які мають майновий характер і безумовно впливають на майно боржника (зокрема, [непонайменований договір](#)).

Створення «свого кредитора» для боржника

Постанова КЦС ВС від 13.02.2025 у справі № 522/5637/16-ц

Тому не виключається визнання непонайменованого договору недійсним на підставі загальних засад цивільного законодавства (пункт 6 статті 3 ЦК України) та недопустимості зловживання правом (частина третя статті 13 ЦК України), якщо учасники цивільного обороту використовують такий договір з метою унеможливлення звернення стягнення на майно боржника або для створення переваг одного кредитора перед іншим чи створення «свого кредитора» для боржника.

До обставин, які дозволяють кваліфікувати непонайменований як такий, що вчинений на шкоду кредитору, зокрема, належать: створення переваг одного кредитора перед іншим чи створення «свого кредитора» для боржника; момент укладення договору; контрагент, з яким боржник вчиняє оспорюваний договір (наприклад, родич боржника (зокрема, син, онук, мати, батько), дружина чи колишня дружина боржника, чоловік чи колишній чоловік боржника, пасинок боржника, пов'язана чи афілійована юридична особа, інший кредитор).

Хто може оспорювати фродаторний правочин

Постанова ВП ВС від 08.06.2022 в справі № 2-591/11

- 58. В аспекті гарантування на конституційному рівні права кожного на судовий захист та забезпечення державою виконання судового рішення відсутність у виконавця окремо визначеного повноваження звертатися до суду із позовною заявою про оспорення фродаторного правочину, вчиненого боржником на шкоду кредитору, не повинна перешкоджати реалізації права цього кредитора на виконання судового рішення.
- 59. Покладення тягаря щодо повернення майна боржника (спонукання до оспорення фродаторного правочину, тобто ініціювання наступних судових процесів) на кредитора, який уже виграв попередній судовий процес щодо стягнення суми боргу і правомірно очікує від Держави вчинення усіх можливих дій на забезпечення виконання судового рішення компетентними органами, нівелює сутність конституційного права кредитора на судовий захист та суперечить положенням статей 3, 8, частин першої, другої статті 55, частин першої, другої статті 129-1 Конституції України.

Хто може оспорювати фродаторний правочин

Постанова ВП ВС від 08.06.2022 в справі № 2-591/11

- 59. Покладення тягаря щодо повернення майна боржника (спонукання до оспорення фродаторного правочину, тобто ініціювання наступних судових процесів) на кредитора, який уже виграв попередній судовий процес щодо стягнення суми боргу і правомірно очікує від Держави вчинення усіх можливих дій на забезпечення виконання судового рішення компетентними органами, нівелює сутність конституційного права кредитора на судовий захист та суперечить положенням статей 3, 8, частин першої, другої статті 55, частин першої, другої статті 129-1 Конституції України.
- !!60. Обов'язок ініціювання будь-якого наступного судового процесу з метою виконання попереднього судового рішення Законом України «Про виконавче провадження» покладено на компетентні органи, уповноважені Державою на забезпечення виконання судових рішень, а не на кредитора, який правомірно очікує від Держави належного виконання остаточного судового рішення про стягнення боргу.
- 61. Повноваження виконавця на звернення з позовною заявою про визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами, в порядку позовного провадження є повноваженням звертатися до суду в інтересах інших осіб (частина друга статті 4, частина четверта статті 42 ЦПК України), в тому числі за позовом про визнання недійсним правочину щодо майна боржника, який призвів до неможливості задовольнити вимоги стягувача за рахунок такого майна (оспорення фродаторного правочину).

Постанова ВП ВС від 4 лютого 2026 року у справі № 910/6654/24

- Договір може бути оспорений з підстав його фраздаторності третьою особою (не стороною договору) на підставі принципу добросовісності та заборони зловживання правом – ВП ВС.
- Позов про визнання такого правочину недійсним з підстав фраздаторності може бути поданий третьою особою, яка не була стороною цього правочину, проте є кредитором відповідача в іншому зобов'язанні та пред'явила майнову вимогу (зокрема, набула або може набути статусу стягувача у виконавчому провадженні).
- Більш детально в доповіді В.І.

Постанова Великої Палати ВС від 10 вересня 2025 року у справі № 367/252/24

- Виконавець може оскаржувати фраздаторні правочини лише в інтересах стягувача, а не боржника.
- Виконавець має право звертатися до суду з позовом про оспорення фраздаторних правочинів боржника чи визначення його частки у спільному майні лише в інтересах стягувача. Якщо ж позов подано в інтересах боржника, така заява повертається заявнику без відкриття провадження, або, якщо це виявлено пізніше, то такий позов підлягає залишенню без розгляду.
- Більш детально в доповіді В.І.

Межі застосування конструкції фраздаторного правочину

Постанова КЦС ВС від 14.08.2024 у справі № 504/112/22

Недійсність фраздаторного правочину в позаконкурсному оспорюванні має гарантувати інтереси кредитора (кредиторів) «через можливість доступу до майна боржника», навіть і того, що знаходиться в інших осіб.

Зміст як договірною, так і недоговірною зобов'язання складають права та обов'язки його суб'єктів. Суб'єктивне право, що належить управомоченій стороні у зобов'язанні, йменується правом вимоги, а суб'єктивний обов'язок зобов'язаної сторони називається боргом.

Мета позаконкурсного оспорювання фраздаторного правочину досягається для того, щоб кредитор міг задовольнити своє право вимоги, тобто щоб відбулося погашення боргу боржником.

Очевидно, що коли кредитор вже звернув стягнення на майно для задоволення свого права вимоги і погашення боргу боржника, то конструкція фраздаторного правочину не може бути застосована.

Верховний
Суд

Трохи про приватне право:
<https://t.me/glossema>

Дякую за увагу!